

HET LEVEN TE RUMST EN TERHAGEN TUSSEN 1920 EN 1940 GEZIEN DOOR NEGEN OOGGETUIGEN (deel 2)

Vorig jaar hebben we uit de mond van 9 ooggetuigen informatie gekregen over de behuizing, de straten, eten en feesten te Rumst en Terhagen in de periode 1920-1940. Dezelfde respondenten getuigden ook over hun ervaringen in verband met ziek zijn, gaan werken, vrije tijd en ontspanning, geloof en kerkelijk leven en kermissen. Sommigen hadden nog herinneringen aan de Eerste Wereldoorlog. Hier volgen de getuigenissen over het leven tijdens het interbellum te Rumst en Terhagen, waar er jaarlijks meermaals overstroming was en waar de pastoor met zijn kerkboek sloeg.

« Het is alsof het niet geweest is,
terwijl het toen leek alsof het altijd zou duren. »

Fragment uit "Het woeste Arabië"¹

De ooggetuigen

We steken van wal met een korte hernieuwde kennismaking met onze ooggetuigen.

In een boerenhuis in de Rumstse Hoveniersstraat, werd op 8 september 1906 **Irma De Vos** geboren. Haar vader was boer. Moeder zorgde voor het huishouden en werkte mee op de boerderij.

Op 26 november 1910 werd **Anna Tobback** geboren in een huis op de Markt te Rumst. Vader was steenbakker, moeder huisvrouw.

René Thomas is geboren te Rumst op 2 augustus 1913 in de Haardorst. Zijn vader werkte op de steenbakkerij. Zijn moeder was huisvrouw.

In de Schransstraat in Terhagen werd **Maria Haelewaters** geboren op 9 augustus 1913. Haar vader, omgekomen bij het begin van de oorlog in 1914, was steenbakkerswerkman en haar moeder huisvrouw.

Op 2 oktober 1914 werd **Medard Heps** geboren in Antwerpen. Het gezin was op de vlucht voor de oorlog. Vader was schoenmaker in de Korte Veerstraat, moeder huisvrouw.

Frans Rijpens werd geboren te Rumst op 13 april 1917 op de hoek van de Molenstraat en de Veerstraat. Zijn vader was beenhouwer Peer de Wiet. Zijn moeder deed het huishouden.

¹ Kurpershoek, M. (2005). *Het woeste Arabië*, p. 26.

Xavier De Herdt werd geboren te Rumst in de Vissersstraat op 27 januari 1920 als zoon van een scheepsarbeider die *op de zaat* werkte tot hij invalide werd. Niet lang na zijn geboorte is zijn moeder gestorven.

Rosa Eysenbrands werd geboren te Rumst in de Vissersstraat op 21 mei 1921 als dochter van een steenbakkerswerkman en een sloffenmaakster.

Op de weg naar Terhagen, in de Steenberghoekstraat 175, werd op 24 november 1929 **Yvonne De Wit** geboren. Zij was de dochter van een meester-gast in de steenbakkerij van Swenden. Haar moeder was huisvrouw.

Ziek zijn

René herinnert zich dat hij de rode koorts heeft gehad. Dokter Haesaerts kwam erbij, die in de Kerkstraat woonde (zie figuur 1).

De zieke moest pillen nemen, het bed houden en genoot speciale verzorging.

Frans herinnert zich niet dat hij ooit ziek is geweest. Dokter Haesaerts, de dokter van Rumst, kwam wel bij hen thuis, maar nooit voor hem.

Ook Irma herinnert zich niet dat ze ziek is geweest in haar jeugd. Als er toch een zieke was in het gezin, begaf iemand zich naar dokter Jacobs uit Duffel om te gaan

zeggen dat hij moest komen. De arts kwam dan met de fiets. Naar de apotheker ging men eveneens in Duffel. Irma herinnert zich wel dat ze tandpijn had in haar jeugd; ze heeft afgezien, maar werd door niemand verzorgd.

Anna weet nog dat ze griep heeft gehad. Dokter Haesaerts kwam erbij. Bij tandpijn moest ze naar de tandarts in Boom.

Toen ze de rode koorts had, moest Yvonne een paar weken het bed houden en mocht ze zeker niet buiten komen, want het *zette zich voort*. Dokter De Backer werd erbij geroepen.

Toen Rosa 3 dagen getrouwd was in 1945, was ze op de jaarmarkt. Men kwam haar zeggen dat haar schoonmoeder bloed had overgegeven. Er is een dokter bijgekomen, met de fiets. De schoonmoeder werd weggedaan met een auto van het leger. Toen ze in Mechelen waren op een brug is ze gestorven, heeft men haar later gezegd.

Figuur 1. Het huis van dr. Haesaerts in de Kerkstraat.
Bron: www.rumesta.be

Xavier herinnert zich niet dat hij ziek geweest is in zijn jeugd of dat er een dokter kwam. Hij herinnert zich wel dokter Haesaerts. Hem zag je veel met zijn auto. "Er was er maar één in het dorp die een auto had, en dat was hij," merkt Xavier op.

Toen Medard 18 of 19 jaar was, heeft hij een *fleurus* gehad. De dokter is dan gekomen. Zijn broer is medicatie gaan halen bij de nonnen in Kontich. Het was gedroogd ijzerkruid dat met fijne olie op een doekje op de borst gelegd moest worden.

Rosa herinnert zich de kinderziektes. Dokter *Lucien* moest dan komen. Er was maar één dokter in het dorp en hij gaf zelf medicatie. Bij tandpijn controleerde dokter Lucien (Haesaerts) eerst even en verwees dan door naar de tandarts in Boom.

School, onderwijs en leren

De kleuterschool

In de kleuterschool waren er de 2 juffrouwen Van den Maagdenberg - bijgenaamd "*de juffrouwen van het bovenmeesterke*" - en juffrouw De Winter, die ze '*t Dik Gat*' noemden. Anna herinnert zich zuster Arsenia, een heel strenge.

De meisjesschool

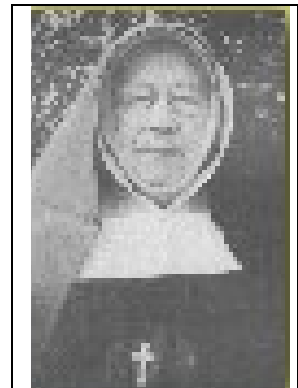
De meisjesschool van Rumst was gevestigd in de Kerkstraat bij de zusters.

Anna liep er school tot aan haar plechtige communie. Van de zusters bij wie ze in de klas zat haalt ze zich de zusters Zita, Malvine, Canisia (zie figuur 2) en Odile voor de geest. "De zusters veranderden in die tijd makkelijk," voegt ze toe.

"Ik was geen goede leerling," vermeldt Irma meermaals. "We moesten bidden, rekenen, lezen en breien." Vanaf de Vosberg was het een heel eind naar de school. De verplaatsing werd te voet gemaakt. Voor 's middags nam ze boterhammen mee. Ze liep school tot ze 14 was. In een hogere klas leerde men koken, maar "zover ben ik niet geraakt," zegt ze.

Rosa heeft het liefst bij juffrouw Mariette (Heeman), *een hele goeie*, gezeten. Verder waren er zuster Canisia en juffrouw Anna (Tobback). Of het er streng was? Van de zusters mochten ze niet naar de cinema. Ze vroegen er naar en soms verraadde men elkaar. Men kreeg dan ruzie of *van de regel*. Rond de leeftijd van 14, toen ze de school bijna verliet, heeft ze nog de *naaistiel* geleerd.

Yvonne ging eveneens naar school in Rumst bij de zusters. "Veel hebben we niet moeten leren," meent ze, en ze refereert aan het gezegde over de pastoor en de burgemeester uit die tijd: "hou ze lomp, wij houden ze arm." De vierkantswortel was, toen ze 14 jaar was, het laatste en moeilijkste dat ze heeft geleerd. Ze herinnert zich een zuster Françoise, de juffrouwen Mariette en Antoinette Heeman, juffrouw Anna Tobback en juffrouw Katrien, die aan de kerk woonde.

Figuur 2. Zuster Canisia. Bron: www.rumesta.be

Ook in Terhagen aan het gemeentehuis was een meisjesschool. Maria is er naar school geweest. Zuster Wisa en zuster Mina herinnert ze zich nog. Toch heeft ze thuis leren lezen. Haar twee grootste broers gingen in Boom naar school, dankzij het fonds van de oorlogswezen. Toen ze 14 was, was de school voor Maria afgelopen.

De jongensschool

Medard zijn vroegste schoolherinneringen dateren van de tijd dat hij in het *patronaat* zat. Daar zat hij bij de zusters en leerden de twee zussen Van den Maegdenberg, die aan de Kerkstraat woonden, hem lezen. Dat was nog in het patronaat omdat de gemeenteschool (zie figuur 3) nog niet open was.

In de gemeenteschool was Rombouts directeur. Men noemde hem "Facht", omdat hij zo een grote neus had. Verder was er meester Stuyck, de zoon van de garde. De twee gebroeders Frans waren zonen van de boer op de Markt; meester Frans Frans, die ook bestuurder is geweest, woonde aan de *nieuwen buiten*, op de hoek in de huizen *van de tram*, aan de steenfabriek Rupel en Nete. Meester Van Gestel was uit de Kempen afkomstig. George Meersman was "den hoebel" en meester Van de Voorde "Bolleke Pek". Meester Heps, een kozijn van Medard, is gestorven van tering.

René bleef regelmatig weg uit de school, om moeder te helpen en om te gaan winkelen. "Toen kon dat nog," geeft hij toe. Aangezien hij het zesde kind was in het gezin, waren zijn oudere broers en zussen al gaan werken. Volgens René werd hij door al dat thuisblijven een slechte leerling: hij hielp graag thuis en ging niet graag meer naar school, waar de lessen tijdens zijn afwezigheid uiteraard voortgingen. Bij het verlaten van de school, op zijn veertiende, kon hij alleen lezen en schrijven.

Figuur 3. De jongensschool of gemeenteschool in de Doelhaagstraat te Rumst.
Bron: www.rumesta.be

De leerkrachten waren niet streng volgens Frans. Vader kende hen allemaal: soms gingen ze een pot pakken in de cafés waar vader kwam. En zo konden ze alles doorvertellen.

Vervolgonderwijs buiten de gemeente

Het schooljaar na haar plechtige communie ging Anna naar het *pensionaat* in de Presentatie van Sint-Niklaas, waar ze van 1923 tot 1930 studeerde. Ze behaalde het diploma van onderwijzeres.

De broer van Medard, die 4 jaar ouder was, mocht naar het college en is bediende geworden. Medard was er ook graag naartoe gegaan, maar mocht niet van zijn moeder. Hij moest *op stiel* bij zijn vader.

Nadat hij de gemeenteschool in het dorp beëindigd had, op zijn veertiende, ging Frans gedurende 3 jaar naar Boom naar de technische school. Daar behaalde hij het diploma van meubelmaker toen hij 17 was.

Gaan werken

Op de steenbakkerij

Toen René 14 jaar was, kon hij aan de slag in de steenbakkerij bij Swenden als stopper.

"Er was altijd volk te kort," vertelt hij. "Als

de tijd er was om gaan te werken, *gaf je je aan*. Achille Swenden (zie figuur 5), de baas, woonde op

Figuur 5. Achille Swenden: steenbakker en burgemeester.
Bron: www.rumesta.be

het kasteel en reed met zijn fiets naar het werk; je kon hem tegenhouden en je kon meteen beginnen."

Ook Xavier, eveneens op zijn veertiende begonnen *bij Swenden*, getuigt in die zin. Om aangenomen te worden volstond het om de baas tegen te houden als hij 's middags van zijn kasteel in de Kerkstraat naar het geleg fietste. "Van wie zijt gij ene?" vroeg Swenden. Xavier kon beginnen als *stopper*. Hij moest meelopen met de wagonnetjes met stenen erop, die op het spoor voortgetrokken werden door een paard. Die stenen moesten in de oven gezet worden aan de andere kant van de weg. Aan de rijweg het verkeer laten stoppen was Xaviers werk. Dat heeft hij gedaan tot hij in 1939 naar het leger moest.

René werkte als stopper tot hij 16 à 17 jaar was. Dan ging hij naar een andere steenfabriek, Rupel en Nete (zie figuur 4), waar hij zwaarder werk voorgeschoteld kreeg: afrapen en snijden. En er moest begonnen worden om 6 uur 's morgens.

Als dochter van een meestergast kwam Yvonne snel aan werk op het geleg. "Ik had een schoon werkje," vertelt ze. "Eerst was ik stopper en later heb ik met een transporteur gereden." Dat rijtuig reed op twee rails en zowel aan de voorkant als aan de achterkant hingen 3 wagonnetjes, waarop stenen stonden.

Toen Maria 14 jaar was, ging ze *op het geleg* bij Thijs werken in Terhagen aan de kerk. Ze moest er afdragen: de vormen met potaarde erin wegdragen en de klei eruit doen. De baas is haar zelf komen vragen.

Figuur 4. Steenbakkerij Rupel en Nete, gezien vanaf de Nete.
Bron: www.rumesta.be

Op de pantoffelfabriek

Rosa moest al werken als kind. Haar moeder was sloffenmaakster en bracht werk mee van de sloffenfabriek Cuykens. In de winter werden er veel sloffen gemaakt thuis. Het was vrouwenwerk. De werknemers werden betaald per stuk. Hoe meer ze er maakten, hoe meer ze betaald werden. De moeder van Rosa breide de sloffen, Rosa legde er *de wat op* en dan moesten ze nog genaaid worden. Toen Rosa 14 jaar was, had ze nog net de naaistiel geleerd op school bij de zusters. Daarna ging ze aan de slag in de sloffenfabriek bij meneer Cuykens. Rosa moest ander werk doen dan tevoren toen ze moeder hielp: ze moest zolen snijden. "Dat moest eerst uitgemeten worden," zegt ze, "en je mocht niet te veel afsnijden of je kreeg ruzie of werd afgedankt." De afgewerkte schoenen kwamen ze halen met auto's, bijvoorbeeld van Torfs, om te verkopen. Rosa geraakte aan de baan door bemiddeling van haar moeder, die er ook gewerkt had. Meneer Cuykens zelf woonde in de buurt van zijn fabriek aan het eind van de Vissersstraat. Hij was opvallend geparfumeerd, zodat je hem rook afkomen.

Als ambachtsman

Als jonge meubelmaker van 17 ging Frans werken in een meubelmakerij in Willebroek. Zijn vader, die duivenmelker was, kende de baas. Van jongsaf was het immers duidelijk dat Frans de beenhouwerij niet zou overnemen; zijn oudste broer is wel beenhouwer geworden maar heeft ook de zaak niet verdergezet.

Medard was 14 jaar toen hij bij zijn vader, de schoenmaker, in de leer ging. Hij moest ook *de boer op*. Medard moest mee schoenen maken en veel nagelwerk opknappen. De leertijd duurde tot zijn vader gestorven is, op 65-jarige leeftijd aan *uremie* (albuminurie?): zijn nieren waren kapot. Het stond van jongsaf vast dat Medard zijn vader zou opvolgen. De familie Heps was immers een echte schoenmakersfamilie in Rumst. Naast het patronaat stond het ouderlijke huis: daar was ook al een schoenmakerij annex café gevestigd.

Op de boerderij

Als Irma 14 jaar was bleef ze thuis om mee te werken op de boerderij. "Hele dagen, als er werk was: patatten oprapen, vuil uitdoen, proper maken, de koe melken, in het huishouden helpen, schuren,..." somt Irma op. Meewerken op de boerderij, dat was de gewoonte. Van de fabriek werd niet gesproken.

In het onderwijs

Nadat ze het diploma van onderwijzeres behaald had, ging Anna als interimaris aan de slag in de schippersschool in Klein-Willebroek. Daar was een zuster ziek geworden. Haar eerste opdracht duurde welgeteld 16 dagen. Dan kwam ze in Rumst terecht, waar ze eveneens met een interim begon. Zuster Helena had een *geraaktheid* gekregen en als gevolg daarvan stond haar mond scheef; Anna moest haar vervangen in het derde leerjaar in 1932. Daarna ging ze lesgeven in het tweede leerjaar, waar ze bleef werken tot aan haar huwelijk in 1944. Ze was dan gedwongen om haar job op te geven.

Bij de plaatselijke middenstand

De moeder van Xavier *diende* voor haar huwelijk in de Molenstraat bij de familie Vinck, die er een groentewinkel hadden. Zij was zelf een wees uit Sint-Jans-Molenbeek en deed de markten. Op de markt heeft zij de familie Vinck leren kennen; die bracht haar mee naar Rumst om op de kinderen te passen. "Zo ging dat," weet Xavier, "die van hier gingen dienen naar de stad en die van de stad kwamen ervoor naar hier." Zo heeft de vader van Xavier haar leren kennen.

De vader van Xavier is later invalide geworden aan zijn vinger. Daardoor kon hij zijn werk *op de zaat* niet verderzetten. Hij ging dan bij beenhouwer *Peer de Wiet* wat karweitjes doen.

Ontspanning

Verenigingen

René is bij *de kajotters* geweest. Het patronaat was de centrale plaats. Tijdens de oorlog bleef er niet veel meer over van de kajotters. Toen er na de oorlog een heropflakking plaatsvond, is René gaan zetelen in het bestuur. Hij heeft ook toneel gespeeld met de kajotters, en bij Abel Frans gedurende 2 jaar in het operettegezelschap.

Frans was bij de scouts. Die organiseerden ook uitstappen, en gingen bijvoorbeeld kamperen aan het kasteel van Moriaux in Duffel of in het park van Swenden. Hun benodigdheden, zoals hun tenten, maakten ze zelf. Hij heeft ook toneel gespeeld met de scoutsgroep onder leiding van Staf Callebaut.

Anna was lid van de vrouwenbond (KAV), die geleid werd door madame Swenden, de vrouw van Achille. Toch kent ze Rumst en het verenigingsleven vooral van haar man, Staf Callebaut. Hij was bij de scouts, de harmonie, het Davidsfonds,... Men kwam hem altijd vragen om voorzitter te worden.

Xavier was zowel bij de scouts als bij de KLJ. Dat waren twee aparte organisaties. Callebaut was de *master* van de scouts. Onderpastoor Vanden Berg en voorzitter Gabriël Teunis - geen Rumstenaar, later burgemeester geworden van Merksem - stonden in voor de KLJ. Beide hadden wel een onderkomen in het patronaat.

Toen Medard 16 à 17 jaar was werden de kajotters gesticht, waar Medard naartoe ging. "De kajotters en de scouts waren allebei katholiek maar verder kat en hond," verduidelijkt Medard, "de scouts richtten zich vooral op de middenstand en de kajotters op de arbeiders. Voorzitter van de kajotters was Sooi Bruynseels."

Buiten en binnen spelen en ontspannen

René herinnert zich hoe hij met vrienden voetbal ging spelen op zijn blote voeten. In de buurt van het kasteel van Achille Swenden stond een *hoeveke* met een open plaats, land dat niet meer bewerkt werd. Na het voetbal gingen ze een pintje drinken.

Buiten spelen, deed Frans omzeggens niet. Maar hij herinnert zich wel dat in de winter de beemden *ondergelaten* werden en dat erop geschaatst werd.

Frans bracht veel tijd door bij zijn oom, een Verrept in de Molenstraat aan het station, die meubelmaker was. Diens vader was beeldhouwer. Daarom wou Frans ook meubelmaker worden.

Figuur 6. *Merrebollen* of knikkers. Bron: www.ondernemen.in

Buiten speelde Irma met haar vriendinnen uit de buurt: met een bal, *wegstoppen*, met de *merrebollen* (zie figuur 6), of ze gingen gewoon eens wandelen op de straat. In de winter zat men binnen en ging men vooral op tijd en vroeg naar bed. Er kwamen weinig mensen thuis; vader hield er niet van om *hier te babbelen en daar te babbelen*.

Koorspringen, met de blokjes en met de diabolo spelen kent Anna maar al te goed. Binnen speelde ze met het lottospel of met een domino.

Yvonne speelde veel in het geleg. Jongens en meisjes speelden er onder elkaar. Er woonde veel familie van haar op het geleg. In de *lezzes* speelden ze verstoppertje. Je moest goed zoeken, want er waren veel lezzes. Een ander spel was met een plank op een schraag een wip maken. In de winter zat men binnen. De vader van Yvonne had al vroeg een radio, met accu's, want er was geen stroom. De kinderen mochten meeluisteren maar ze moesten er afblijven. Als er iemand binnenkwam moesten ze "Mijnheer" zeggen en stil blijven zitten op een stoel. "De bazen kwamen nogal veel over de vloer," vertelt Yvonne gretig. Vader deed zelfs het haar af van *meneer Achille*. Hoewel hij geen coiffeur was, ging hij zelfs naar het kasteel van Swenden om het haar te doen van het hele gezin aldaar. Bij moeder was het altijd open deur. Alle dagen zaten er tantes en nonkels en moeder zorgde voor thee en koekjes. Rosa herinnert zich nog dat vele mensen in de Vissersstraat buiten zaten. Zeker toen er *dals* gelegd waren. Intussen speelden de kinderen aan de overkant van de straat - waar geen mensen zaten - met de *merrebollen*.

Voor ontspanning en sport was er niet veel tijd tijdens de jeugd van Medard. Soms met de fiets eens rondrijden in het dorp, buiten op de markt meikevers vangen in de lente of in de beemden in de goot visjes vangen is wat hij zich herinnert.

"Voetballen op de straat," zegt Xavier, "want er was toen *geen gerij*, alleen een kar met een paard." In de zomer zat heel de straat aan de deur en werd er papier opgestookt om de muggen weg te houden. In de winter werd er gelezen.

Rosa speelde buiten in de beemden. Daar stond hoog gras. In de zomer, toen het afgedaan was, kon je liggen in de hopen. Soms zette men de sluizen open en kon men pootje baden. Binnen werd er gespeeld met poppen of men leerde breien, speelde ganzenbord of lottospel.

Ontspanning kende Maria nauwelijks in haar jeugd. Ze moest thuis werken: de gasten in het oog houden, poetsen, eten en kuisen,...

Op reis

In de vakantie ging Rosa met de kindergroep naar de zee, tot ze 12 jaar was. Het ging uit van de fanfare van Rumst. Tijdens het jaar gingen de kinderen wel eens wandelen, bijvoorbeeld de Hollebeekstraat omhoog naar de boeren.

Jette, Jang en Stanske begeleidden jaarlijks de socialistische kinderen op vakantie aan zee in Adinkerke. Vanaf 7 jaar mocht men mee. Rosa ging vanaf die leeftijd mee tot ze 12 was en heeft daar haar man leren kennen.

Geloof, bijgeloof en kerkelijk leven

Processie

De kermis in juli begon op zondag met een processie na de hoogmis. Rond een uur of 11 startte deze aan de kerk, nam dan de Vissersstraat, de Veerstraat, de Molenstraat, de Statiestraat, de Haardorst en bereikte via de Schoolstraat opnieuw de kerk. Anna ging altijd mee als Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes.

Rosa weet nog dat de mensen kandelaars zetten met kaarsen en een beeldje op een vensterbank waar de processie voorbijkwam.

"Er waren wel 3 processies," beweert Medard: "met geleege kermis, met Rumst kermis en met Sint-Rochus (oktober)". Vanaf toen hij 10 jaar was, is Medard in de processie meegegaan. Hij herinnert zich nog dat hij de nis met het kind Jezus moest dragen en dat zijn schouder er blauw van zag. Aan de lindeboom was een rustaltaar.

"Voor de kermis in juli begon," weet Rosa, "en ook voor geleege kermis, ging er een processie uit." Net als de meeste van haar leeftijdsgenoten, ging Rosa mee. Meestal moest ze iets vasthouden, Onze-Lieve-Vrouw of Onze-Lieve-Heer, soms per twee. "Moeder was socialist, maar ik moest altijd meedoen met wat de school deed," vertelt Rosa. De processie legde een heel parkoers af, maar aan de linde was er een *rustaltaar* waar gewacht moest worden. Er werd een soort mis gedaan.

De kerk en haar priesters

Vanaf zijn zevende jaar ging René elke zondag, *heiligendag* of feestdag naar de kerk, "zonder over te slagen," benadrukt hij. *Lange Jef* (Verheyden), de eerste pastoor waar hij nog iets van weet, heeft hij weten sterven (zie figuur 7). De pastoors Draulans en De Wit heeft hij goed gekend. In het algemeen karakteriseert hij deze priesters als "mensen op hun eigen, die het werk aan hun onderpastoors gaven".

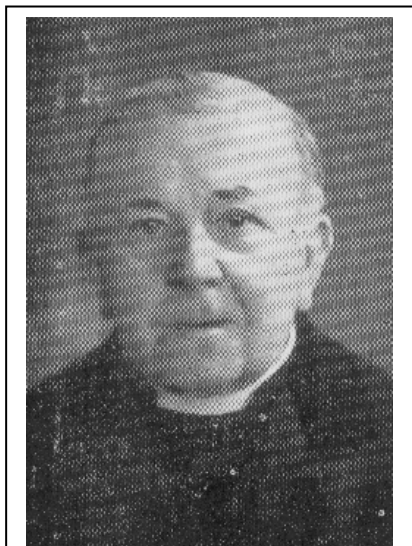

Figuur 7. Fragment uit de doodsbrief van pastoor Verheyden. Bron: doodsbriefencollectie Rumesta.

In het dorp waren steeds 3 priesters: 1 pastoor en 2 onderpastoors. Met de onderpastoors kwam René veelvuldig in contact. "Ik heb er wel 20 gekend *die hier gestaan hebben*," zegt hij. Frans herinnert zich ook nog Lange Jef als pastoor. "Die was heel groot en het was een strenge, *iets speciaal, wreed*," zegt Frans. "Hij kwam *zo niet onder de mensen*, er mocht niets van, bijvoorbeeld als je met een meisje gezien werd..." Onderpastoor Ceuppens (zie figuur 8), in de volksmond *Ceuppekens*, was dan weer heel klein maar eveneens speciaal. In voorbereiding op een communie moesten de kinderen elke ochtend naar de kerk voor de catechismusles. Als je er verscheen in korte broek, dan was *het eerste wat hij deed* er met zijn regel op slaan. Goossens was ook een onderpastoor, een hele goeie. Later is er een Nederlander gekomen, Schoenmakers, die afgezet is *voor met kinderen*.

Ook Irma ging naar de kerk. Daarvoor moest ze helemaal naar Rumst-dorp komen.

Anna ging alle dagen naar de kerk, om 6 uur 's morgens. De mis werd gedaan door pastoor Verheyden.

Figuur 8. E.H. Ceuppens bij zijn gouden priesterjubiläum in 1949. Bron: fotocollectie Rumesta.

Anna kan hem zich herinneren als *een schone grijze magere mens*, gekleed in een *toog* en met een *tokske* op zijn hoofd. Hij was streng, maar het was een brave mens. "Hij kwam regelmatig naar de klassen zien," vertelt Anna. "Hij werd bijgestaan door meneer Ceuppens als onderpastoor. Verheyden overleed in 1929. Dan kwam pastoor Draulans, een geblokte, die kleiner was dan zijn voorganger. Hij was niet zoveel te zien in de school. De mensen hadden het er niet erg mee en hij is niet lang gebleven. Daarna kwam Mattheusen, die ook niet lang op de parochie was. Kort voor de Tweede Wereldoorlog, is pastoor De Wit gekomen." Yvonne moest naar de kerk van de zusters en ook van vader en moeder. "Vader werkte bij Swenden en dat waren katholieke mensen, zodus... Men was dat verplicht wilde men zijn plek houden," zegt Yvonne. Zij herinnert zich pastoor De Wit als een

geblokte man. Hij gaf ook catechese en zij kende haar catechismus van *voor naar achter*.

Xavier herinnert zich dat hij bij het overlijden van Lange Jef met de school op de pastorie geweest is. Hij ziet nog pastoor De Wit voor zich in 1938, toen het Vlaamse kermis was op het kasteel van Jordens. De Wit zat aan de toog en dronk graag een pint.

Lange Jef stierf in het laatste jaar dat Medard op school zat. Hij is er nog gaan groeten. "Het was een kwade. Hij sloeg met zijn kerkboek," zegt hij. Ceuppens, die later naar Eikevliet is gegaan, en Goossens waren onderpastoors.

Als kind ging ook Maria naar de kerk. Ze moest op een lange bank zitten, niet op een stoel. Maria weet nog dat de pastoor van Terhagen een vriendelijke man was. Hij is lang gebleven.

De grootmoeder van Maria was een echte *kerkuil*: ze ging soms twee- of driemaal per dag naar de mis. Ze zei tegen de moeder van Maria, die in armoede leefde: "Je moet eens bij de pastoor gaan, die heeft al voor zoveel mensen iets gegeven." Moeder ging naar hem toe, maar de pastoor zei: "Ik heb al zoveel gegeven. Ik kan niet blijven geven." Ze kreeg niets.

Bijgeloof

Toen Rosa geboren werd, ging haar grootmoeder met een kaars naar de kelder opdat het kind zou blijven leven. "En ik ben blijven leven," voegt Rosa toe. "Niet bij iedereen werd dat gedaan, bij sommigen deden ze het, en bij sommigen niet."

In het gezin van Maria, is het tweede kind gestorven. Vader leefde toen nog. Het kind begon elke nacht te wenen. Met zijn blote knieën op de dorpel zat hij te *lezen* voor het kind. Iemand zei: "Als je dat voor hebt, moet je *die* vragen." *Die* was een soort heks, die op het kopje wreef en het kind betoverde. Ze is erbij geroepen.

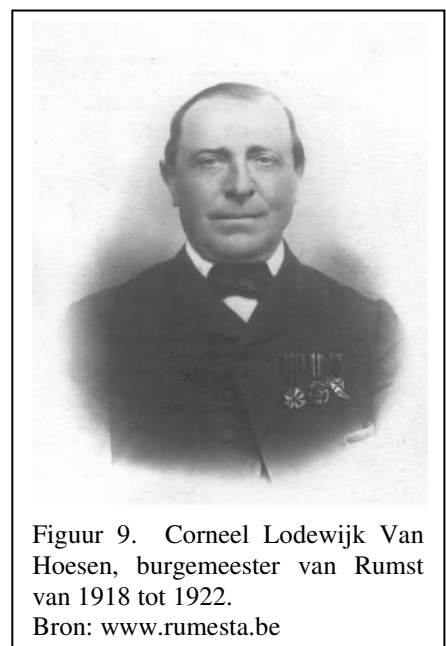
Burgemeesters

Achille Swenden (zie figuur 5) was de eerste burgemeester die René en Frans zich herinneren.

Anna herinnert zich burgemeester Jordens. Hij is gestorven na Wereldoorlog I. Hij had een broer die pastoor was in Aartselaar en als die op rust gegaan is, dan is hij naar hier gekomen op het kasteel. Na Jordens kwam Van Hoesen (zie figuur 9), een paardenkoopman die tegenover de kerk woonde (waar nu de tandarts is).

Yvonne weet nog goed dat je burgemeester Van der Taelen niet zoveel zag. Hij woonde dicht tegen *de statie, aan dezelfde kant*, in een huis met trapjes.

Achille Swenden was burgemeester als Xavier klein was, later is Van der Taelen gekomen.

Figuur 9. Corneel Lodewijk Van Hoesen, burgemeester van Rumst van 1918 tot 1922.
Bron: www.rumesta.be

Medard herinnert zich burgemeester Van der Taelen, de eerste *rode* burgemeester. "Het socialisme was *hard* opgekomen," zegt Medard.

Legerdienst

René weet nog dat hij samen met Sooi Bruynseels soldaat is geweest in de kazerne in Mechelen gedurende vijf en acht maanden in de jaren 1933 en 1934. Ze lagen in hetzelfde blok; Sooi was bij het paardenvolk, René bij het voetvolk.

Eerste Wereldoorlog

Tijdens de Eerste Wereldoorlog is het gezin De Vos gaan vluchten. Niet lang, slechts een week of twee. Moeder nam zoveel kledij mee als ze kon. Ze hadden geen kar, wel een kruiwagen.

De vader van Irma was soldaat in 14-18. Hij is krijgsgevangen geweest en het enige dat moeder altijd moest opsturen was tabak.

Medard is geboren in Antwerpen begin oktober 1914, toen zijn ouders op de vlucht waren. 14 dagen later zijn ze naar Rumst teruggekomen, met de kruiwagen met Medard erin.

Toelichting 1.

Op 28 september 1914 rond vier uur namiddag, viel het eerste vijandelijk projectiel te Terhagen, in de Nieuwstraat op de steenbakkerij Verrept. Bij de beschieting werden vier inwoners gedood: Alfons Haelewaters, Frans Jozef Smets, vrouw Verrept (weduwe van Corneel Frans Verrept en van Ferdinand Van den Heuvel, n.v.d.r.) en L. Beeckmans.

Bron: Van Kerkhoven, L. *Programma der herdenkingsfeesten ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan der gemeente Terhagen, 1875 - 1925*, p. 10.

Alfons Haelewaeters overleed te Terhagen op 29 september 1914, Frans Jozef Smets op 30 september 1914, vrouw Verrept dezelfde dag en Louis Beeckmans overleed te Antwerpen in het Sint-Elisabethgasthuis op 5 oktober 1914 aan de opgelopen verwondingen.

Ook het gezin van Maria Haelewaters ging vluchten. Toen ze al weg waren, besepte vader dat hij iets vergeten had thuis. Hij is teruggegaan om het te gaan halen en nooit meer weergekeerd. Op 5 huizen van zijn eigen woning is hij omgekomen, *doodgeroeid* (zie toelichting 1). Moeder was zwanger en toen ze het gerucht over haar man vernam, wou ze terug naar huis. "Da 's *oemens* niet waar," suste grootmoeder, die ook meegegaan was, "dat is hij *oemens* niet." Maar hij was het wel. Toch zijn ze verder gevlucht tot in Nederland, waar een zus van moeder woonde. Die was met een Nederlander getrouwd. Lang zijn ze er niet gebleven. Toen ze weer thuis kwamen *deed het er nog lelijk*. Ze zijn in de ringovens gaan slapen.

Van vader is nooit meer enig spoor gevonden. Later heeft Maria horen zeggen dat ze hem opgeladen hebben en naar Antwerpen gevoerd. In de Brederodestraat kwamen ze een vrachtwagen tegen met Duitsers die hen deden stoppen en vroegen wat ze bij hadden. "Een mens, hij is zo goed als dood, want zijn 2 armen hangen uit zijn mouwen en zijn been blijft ook hangen," antwoordden ze. "We zullen hem overladen," zeiden de Duitsers. Vader had de overschot van het geld in zijn zak en ook het trouwboekje. "Ze zullen alles gepakt hebben," denkt Maria, "en zo is alles verloren gegaan." Het gevolg

was wel dat moeder de dood van haar echtgenoot niet kon bewijzen en daardoor niets kon *trekken*.

Maria kon niet trouwen voor ze 21 was, want haar vader kon niet tekenen. Ze probeerde met papieren die de koster gegeven had naar het Steen in Antwerpen te gaan, maar het was niets gekort.

Familiedrama

Anna herinnert zich dat toen ze nog kind was er een moord gebeurd is in Rumst in de Korte Veerstraat, vlakbij haar huis. Het was een schrijnwerker. De moord is in de namiddag gebeurd.

Xavier verduidelijkt: aan het café waar nu De Linde is, was een schrijnwerkerij verbonden. Toen Xavier op een dag van school kwam, stond er veel volk. Er was een moord gebeurd. De cafébaas zijn schoonzus en vrouw waren de slachtoffers; een was dood, de andere leefde nog. De cafébaas heeft zichzelf opgehangen.

Overstroming

Meermaals per jaar was er overstroming. "Bij stortvlagen liep de straat onder water. Het water liep door de huizen, het is erg geweest," vertelt René. Daarna werden de huizen *een trap hoger gelegd* tegen de overstroming.

Overstroming gebeurde regelmatig in Rumst, weet ook Frans. Het Molenveld bijvoorbeeld, stond heel regelmatig onder.

Als het eens hard geregend had, liep het water over de weg, stond het in huis of in de kelder. Irma vindt het vanzelfsprekend. Hoewel het water in huis nooit hoog heeft gestaan, moest ze toch helpen met water scheppen en buiten keren.

Toen Rosa klein was, ging ze soms bij haar grootmoeder langs moederskant slapen. Die woonde in een klein huisje verderop in de Vissersstraat. Als er overstroming was, liep het water vooraan binnen en achteraan buiten.

Kermis

In het dorp van Rumst

In het dorp van Rumst begon de kermis in juli op zondag na de processie. Het was dan half 1 of 1 uur. Aan de kerk stond gewoonlijk een autoscooter, zelfs voor de oorlog al, een schietkraam, snoepkraam, wipper en paardenmolen. Verder stond er een kraam met speelgoed, een poppenkraam en een kraam waar je nummertjes kon trekken om een prijs te winnen. De kermis bleef een hele week staan.

De kermis, "dat was niet veel," merkt Medard op, "een molen en een schietkraam."

Rosa herinnert zich hoe er tweemaal per jaar kermis was in het dorp: eenmaal in juli en eenmaal met de jaarmarkt. *Peer van Kraam* verkocht babelutten. Alles stond vol vanaf de Markt tot aan de kerk.

"Met de jaarmarkt stonden er veel dieren. Op een keer had moeder de deur laten openstaan, en we hadden een varken in de kleerkast," lacht Rosa.

Geleeg kermis

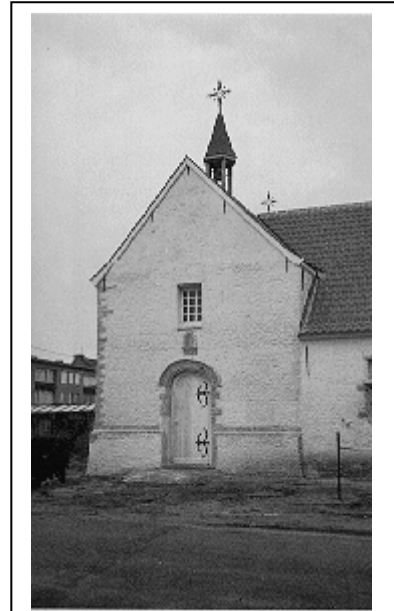
De beste herinneringen bewaart Yvonne aan geleeg kermis. Dat was voor hen de plezierigste omdat er meer volksspelen waren en omdat hij in het geleeg stond. Wat er te doen was? Pijltjes *roeien*, op de paarden mogen zitten, vissen, naar het schietkraam gaan,... Haar broer heeft eens gewonnen met *garen vreten*: zoveel mogelijk garen in zijn mond naar binnen werken zonder in te slikken. In de cafés was het dan bal. Er waren 2 danszalen: bij *Janneke de Koor* in de Molenstraat (waar nu de bank en vroeger de Intermeubel was) en op de hoek van de Steenberghoekstraat en de Hollebeekstraat. Maar daar mocht Yvonne niet komen, ze was nog te klein.

Op Lazernij

De kermis op Lazernij, op 15 augustus, *half oogst*, was Irma's kermis. Ze ging er naartoe om te dansen, bier te drinken en *bijweg te doen* rond het kapelletje (zie figuur 10). Er stonden gewoonlijk kraampjes en 1 paardenmolen.

In Terhagen

Naar de kermis ging Maria niet. " Wat konden we er gaan doen?" vraagt ze zich af, "we hadden niets."

Figuur 10. Op 15 augustus was er kermis aan de Lazaruskapel.
Bron: www.rumst.be

Ik wens de negen ooggetuigen, hun familieleden en het personeel van het rusthuis Sint-Jozef te Rumst uitdrukkelijk te bedanken voor hun medewerking. Zonder hen waren deze herinneringen voorgoed verdwenen.

«En kijk of ik de woorden van anderen zo heb weten te kiezen
dat ze mijn betoog kracht bij zetten.

Want wat ik zelf niet zo goed kan zeggen omdat mijn taal en mijn verstand daar te zwak voor is,
laat ik anderen zeggen. »²

Tom De Loenen

² Montaigne. Over boeken. Geciteerd in: Schuerewegen, F. & M. Smeets (2007). *De Franse literatuur in een notendop*, p. 37.